

Jakuba Kalenského: Andrej Bělyj: Petěrburg (rozbor díla a jeho českých překladů)

Předmětem diplomové práce Jakuba Kalenského je zkoumání proslulé prózy Andreje Bělého Petěrburg ze dvou základních aspektů. Dvě třetiny textu jsou věnovány rozboru samotného románu z nejrůznějších perspektiv. Autor přitom vychází jak ze studia rozsáhlé odborné literatury, tak z vlastního pozorování a interpretace. V úvodním slovu pojednává o osobnosti A. Bělého, která je mu evidentně blízká, líčí běh jeho života, charakterizuje jeho tvorbu i genezi románu. Následuje stručně nastíněný syžet románu, charakteristika postav, zápletek a vyústění děje.

V další kapitole autor práce podrobně analyzuje sémantický plán románu. Přínos této analýzy spočívá v tom, že diplomant mnohovýznamový román nepopisuje lineárně a staticky, nýbrž v dynamice vztahů základních významových dichotomií. Na prvním místě uvádí klíčovou dvojici skrytých i explicitních protikladů mezi Východem a Západem. Tyto protikladné pojmy a významy s nimi spjaté sleduje diplomant jak v plánu postav (na postavě Appolona Appolonoviče, jeho syna, Dudkina a dalších figur), tak v plánu prostředí děje (východní a západní Petěrburg). Jemná analýza je vesměs přesvědčivě doložena. Poněkud nejasně je na str. 16 ilustrován protiklad Východ – Západ na soše Měděného jezdce. Možná by diplomant mohl v diskusi tuto pasáž poněkud rozvést.

Dalším sémantickým „hnízdem“ je motiv otcovraždy a „synovraždy“. Psychologické podloží negativního vztahu mezi otcem a synem by si možná zasloužilo sondu do vztahu syna k matce. Otázka do diskuse: Ztotožňuje se diplomant s názorem, že v pozadí všech vztahů mezi otcem a synem je třeba vidět Petra Velikého a jeho vztah k potomkovi čili Petrohradu? Tato interpretace názorně dokládá, že interpretací románu může být nekonečná řada.

Třetí dichotomií, kterou diplomant vidí (ve shodě s odbornou literaturou) v motivech dvojnickví a podvojnosti, by se někdy mohla označit spíše jako vnitřní rozpolcenost, rozdvojenost (s. 22).

Téma přecházení jedné podstaty v jinou, prolínání, souvisí nepochybně s motivem nestálosti, jíž je věnována další podkapitola.

Diplomantovo zaměření na filozofickou rovinu románu (jeho druhým oborem je filozofie) se nejvíce projevilo v podkapitole věnované vztahu mezi objektem a subjektem. V podkapitole Citace a reminiscence vycházel autor práce z existující odborné literatury a předkládá jak přesvědčivé, tak sporné názory na četné aluze v románu Bělého. V části věnované dvěma světům – reálnému a nereálnému – diplomant konfrontuje názory a interpretace četných badatelů s vlastním výkladem. Protiklad mezi každodenní skutečností a vykonstruovaným světem vědomí pokládá za další ze základních charakteristických znaků Bělého románu. Žánrovou podstatu či ladění románu (jako je tragedie, parodie, groteska, apokalypsa) určuje řada literárních vědců a znalců autorova díla značně rozporuplně až subjektivně. Diplomant se v chaosu různých charakteristik orientuje, stanovisko k nim však nezaujímá. Zřejmě to ani nemá smysl, protože každý názor obsahuje část pravdy a osvětluje část románového celku. V poslední podkapitole, věnované ozvukům jak antické mytologie, tak pověstem spjatým od počátků s Petěrburgem, se diplomant přiklání k názoru Miroslava Drozdy, který v románu pociťuje všudypřítomnou ironii.

Po analýze sémantických rysů románu přechází diplomant na jednoznačnější půdu stylistického rozboru, kterého bude moci později využít jako základu pro rozbor a hodnocení dvou překladů do češtiny. Velkou pozornost věnuje zvukové organizaci textu – hláskové instrumentaci, eufonii a rytmu, a dokládá svá tvrzení přesvědčivými ukázkami a příklady. (Poznámka – tyto zvukové kvality vyniknou zejména při hlasitém čtení, při tichém čtení, které má tradici u nás, mohou pozornosti uniknout. Překladatel by je však přehlédnout neměl.) V lexikálním plánu diplomant shledává výrazy nejrůznějších stylových úrovní, a to jak z funkčního hlediska, tak z hlediska expresivity. V kapitole věnované syntaktickému plánu diplomant popisuje různé syntaktické konstrukce a figury, které jsou typické pro pásmo vypravěče, i hovorové struktury typické pro řeč postav (elipsy, inverze, neúplné věty, částice...) Za zvláštní rys Bělého stylu považuje diplomant originální zacházení s interpunkcí. Při popisu metaforického plánu na řadě příkladů demonstruje typy obrazů (personifikace, synekdochy apod.) Zajímavý je jeho postřeh, že nejrůznější tropy slouží jedinému cíli – odosobnit postavy, připodobnit je neživým předmětům. Toto propojení významového plánu s plánem stylovým je cenné a vypovídá o tom, že autor práce dokázal nahlížet na román jako na celistvou strukturu. V části o kompozici díla diplomant uvádí řadu protichůdných, někdy až kuriózních názorů, tak jak je prezentuje bohatá odborná literatura. S podobně rozdílnými charakteristikami se diplomant setkal při celkovém hodnocení stylu tohoto románu. Závěrem této části práce diplomant shrnuje zásadní rysy románu s cílem zdůraznit prvky a jevy, které by překladatel neměl v žádném případě pominout. Navrhuje i vlastní řešení a způsoby, jak zdánlivě neřešitelné jevy realizovat, případně substituovat.

V poslední třetině práce porovnává diplomant dva české překlady (Mathesiův a Šandův) s originálem. I tato analýza vykazuje rysy komplexnosti – autor neulpívá na bezvýznamných detailech, ale přistupuje k případným posunům nejen z hlediska lingvostylistického, ale i sémantického. Nejprve zkoumá překlad B. Mathesia, pak stejnou pasáž rozebírá v překladu Šandově. Porovnává překlady velmi podrobně a komplexně, z hledisek zvukového, lexikálního i syntaktického plánu. Často navrhuje vlastní řešení převodu. V závěru kapitoly jsou shrnuty zásadní typy posunů, které se vyskytují u obou překladatelů. Všechny odchylky od originálu jsou doloženy na příkladech a vesměs působí přesvědčivě. Autor se domnívá, že překladatelé většinou nenarušili význam díla, ale styl zřejmě nevystihl ani jeden překladatel zcela adekvátně.

Diplomovou práci Jakuba Kalenského lze označit za mimořádně fundovanou, založenou na obširném studiu sekundární literatury a na samostatných analýzách a hodnoceních. Diplomant prokázal výbornou orientaci ve složité struktuře díla jak z významového, tak stylistického pohledu. Kritická analýza a posouzení prozrazují jeho vlastní zkušenost s překladem uměleckého textu i schopnost racionálního přístupu k celku díla. Práce je doplněna bohatým seznamem prostudované odborné literatury a je psána kultivovaným jazykem. Splňuje tedy kritéria kladená na diplomovou práci.

Navrhuji ocenit ji známkou **výborně**.

Alfa Klíďová
14. 5. 2008